

LA INTERTEXTUALITAT COM A FENOMEN DE LA LINGÜÍSTICA DE CONTACTE

1. INTRODUCCIÓ

Fa molt de temps que la lingüística comparativa i després l'estructural, la dialectologia i la història de les llengües s'ocupen de problemes de contacte entre diverses llengües. No obstant això, el marc teòric va ser elaborat només amb l'anomenada «revolució pragmàtica», i l'aplicació de mètodes sòcio i psicolingüístics va contribuir a la constitució d'una disciplina relativament independent. En el centre de les observacions es trobava el multilingüisme, que va ser analitzat moltes vegades en la seva forma específica de bilingüisme.¹ Els diversos intents d'acostar-se al fenomen de l'ús alternatiu i del coneixement de més d'un sistema lingüístic i les diverses definicions proposades van provocar discussions vehements que es van aguditzar més amb la recepció del terme diglòssia de Ferguson² i que són prou conegudes en la sociolingüística catalana. Aquí no es tracta de ressuscitar aquelles discussions, sinó de posar en qüestió, amb l'ajuda d'estudis de cas, algunes característiques de la recerca sobre el contacte lingüístic enfocant-lo des d'un punt de vista poc usat fins ara. Amb això més aviat voldria plantejar preguntes que no pas presentar o obtenir resultats nous.

1. Cf. URIEL WEINREICH, *Sprachen im Kontakt* (München, Beck, 1977 [1953]); EINAR HAUGEN, *Bilingualism in the Americas* (Alabama, University of Alabama Press, 1956).

2. C. A. FERGUSON, *Diglossia*, «Word», vol. 15, pàgs. 325-340.

2. LES PERSPECTIVES DE RECERCA SOBRE EL CONTACTE LINGÜÍSTIC

Les perspectives des de les quals s'estudien normalment els fenòmens de contacte són quatre;³ però, cal tenir en compte que moltes vegades estan vinculades i, per això, poden servir aquí només d'orientació superficial:

- a) *La perspectiva lingüística* (l'objecte de recerca és la llengua en el sentit de l'estructuralisme)

En el centre d'aquest enfocament hi ha la interferència, és a dir, la transferència o transposició d'elements, característiques i regles d'una llengua en una altra. En la majoria dels casos, la interferència és analitzada com a fonològica, lèxica, semàntica i/o gramatical. En les descripcions lingüístiques la trobem, com mostra Payrató,⁴ amb diverses denominacions: des del préstec, el calc, la contaminació, l'indigenisme i el dialectalisme fins als termes de substrat, adstrat i superestrat. De l'educació lingüística nacionalista coneixem les nocions de barbarisme, estrangerisme, solecisme i incorrecció. En la majoria dels casos es denomina així el producte que ja és integrat en la llengua receptora i, per això, ja ha passat per un procés d'adaptació lingüística i d'acceptació social. Amb tot i això s'indica només la perspectiva que té el lingüista sobre els fenòmens de contacte, però no pas la que té l'individu per a qui, segons Lüdi / Py, «les interferències presenten una solució inconscient dels problemes amb què s'enfronten en determinades situacions de comunicació».⁵ En aquest sentit, els estudis es

3. Cf. MICHAEL G. CLYNE, *Sprachkontakt/Mehrsprachigkeit*, dins HANS PETER ALTHAUS/HELMUNT HENNE/HERBERT ERNEST WIEGAND (eds.), *Lexikon der Germanistischen Linguistik* (Tübingen, Niemeyer, 1984²), pàgs. 641ss.

4. LLUÍS PAYRATÓ, *La interferència lingüística. Comentaris i exemples català-castellà* (Barcelona, Curial-Publicacions de l'Abadia de Montserrat, 1985), pàgs. 192ss.

5. GEORGES LÜDI / BERNARD PY, *Zweitsprachig durch Migration. Einführung in die Erforschung der Mehrsprachigkeit am Beispiel zweier Zuwanderergruppen in Neuenburg (Schweiz)* (Tübingen, Niemeyer, 1984), pàg. 87.

dirigeixen més i més cap al procés de la transposició d'elements d'una llengua en una altra. Cada vegada més se centra l'atenció en els paràmetres sociolingüístics quan s'estudien p. e. les interferències en la parla d'individus bilingües o els factors que causen l'alternança de dues o més llengües.

b) *La perspectiva psicolingüística* (l'objecte de recerca és l'individu)

La recerca psicolingüística dels fenòmens de contacte està vinculada estretament amb les investigacions sobre l'adquisició de llengües i les possibilitats de l'aprenentatge de llengües estrangeres. Mitjançant investigacions empíriques, s'ha pogut desmentir la convicció que dominava durant la primera meitat del nostre segle i segons la qual el multilingüisme precoç era nociu per al desenvolupament cognitiu del nen. Lentament s'imposa la convicció que el bilingüisme representa el cas normal (més de la meitat de la població mundial és multilingüe) i l'unilingüisme és l'excepció. La recerca actual ha manifestat un interès intens pels migrants i ha descrit els problemes de l'aïllament, la integració, l'assimilació i la dissimilació.⁶ Els estudis recents combinen els enfocaments pragmàtics amb els psico i sociolingüístics: L'adquisició d'una llengua significa un procés d'aprenentatge cultural (Oksaar 1984, pàg. 249), i correlativament, la confrontació amb un altre model de realitat (cf. Lüdi / Py 1984, pàgs. 37ss.). No s'adquireixen només coneixements de llengua (o sigui, una competència comunicativa), sinó també una competència interaccional, és a dir, la capacitat d'efectuar accions verbals i no-verbals, conforme a les normes socioculturals de grup (cf. Oksaar 1984, pàg. 249). Lüdi / Py parlen, per això, de competència interaccional bicultural (1984, pàg. 42).

6. Cf. ELS OKSAAR, *Sprachewerb-Sprachkontakt-Sprachkonflikt im Lichte individuuzentrierter Forschung*, dins ELS OKSAAR (ed.), *Sprachewerb-Sprachkontakt-Sprachkonflikt* (Berlin/New York, De Gruyter, 1984), pàg. 254.

- c) *La perspectiva sociolingüística* (l'objecte de recerca és la comunitat social)

El bilingüisme en comunitats de comunicació va ser explorat en primer lloc partint de la pregunta de Fishman «Qui parla quina llengua a qui i quan?».⁷ Amb l'estudi de les funcions de les llengües en contacte i la introducció del terme diglòssia es van començar a examinar els factors que afavoreixen el manteniment (*language maintenance*) o la substitució de les llengües (*language shift*) en comunitats senceres. Aquesta perspectiva abasta naturalment també les qüestions de la planificació lingüística (*language planning*), de l'elaboració (*Ausbau*) o de la normalització. I hem de mencionar també les investigacions sobre les llengües pidgin i criolles.

- d) *La perspectiva pragmàtica* (l'objecte de recerca és el procés de comunicació)

Encara relativament rars són els enfocaments pragmàtics en la lingüística de contacte (cf. Clyne 1980, pàg. 645). Es tracta de descriure les regles d'actuació lingüística en situacions complexes de comunicació o les diferències i els trets comuns en el comportament dels interlocutors en cultures diferents. S'estudien models de comportament amb què cadascú de nosaltres ha pogut fer les seves experiències. Mentre que per als alemanys l'acció de *saludar* exigeix com a principi de cortesia que donis la mà a l'interlocutor i li miris els ulls, el qui aprèn una llengua romànica constata amb certa confusió que, a més de donar-se les mans, hi ha el costum de saludar-se amb dos besos a les galtes i ha d'aprendre amb qui es fa i amb qui no.

En aquest domini hi caben també la diferent estructuració de l'esfera privada i pública, la tria de temes, l'expressió d'emocions, les normes

7. JOSHUA A. FISHMAN, *Who speaks what language to whom and when*, «La Linguistique», vol. 2, pàg. 67-88.

de callar⁸ i parlar, igualment que la velocitat d'elocució i altres coses (cf. Oksaar 1984, pàg. 259). Quan vaig ser per primera vegada a Espanya em va xocar profundament que fins i tot els desconeguts em tutejaven. Al final de la meua estada m'hi havia acostumat tant que, seduïda per les similituds entre les llengües romàniques, vaig tractar de tu també els meus interlocutors francesos, cosa que els va ofendre bastant i que em va provocar ràpidament un canvi de comportament. Cal subratllar el fet que les infraccions contra les normes interaccionals se sancionen més severament i tenen a vegades conseqüències molt més greus (p. e. l'abús de confiança, la interrupció de la comunicació) que les faltes gramaticals.

Però deixem els exemples i tornem a la investigació del contacte lingüístic. Almenys crec que he pogut il·lustrar com són de complexes les situacions de contacte cultural i la importància que té aquesta complexitat sobretot en l'aprenentatge de llengües. Els exemples aclareixen igualment que la manera d'enfocar les interferències i d'altres fenòmens de contacte ha estat fins ara bastant reduccionista. Doncs bé, d'una banda, l'anàlisi d'aquests aspectes apunta a la sincronia: s'hauran d'observar directament les situacions de contacte (p. e. diàlegs entre diversos interlocutors bilingües) o s'hauran de fer enquestes. D'altra banda, la recerca se centra en l'individu, tot i que el tracten no solament com a persona singular, sinó també com a membre d'una comunitat de llengua i cultura, cosa que permet així d'extrapolar paràmetres socio-culturals (cf. Oksaar 1984, pàg. 243). Quant a l'explicació de fenòmens de contacte en la història de les llengües, és a dir, quant a la diacronia, aquests enfocaments i mètodes fallen considerablement. El *corpus* de textos és molt reduït; en la majoria dels casos disposem només de memòries i textos semblants que descriuen p. e. el procés de substitució de la llengua o els problemes lingüístics, d'obres de teatre multilingües que podem explorar només amb restriccions o d'actes judicials i poques coses més. Si les històries de la llengua (no em refereixo a la gramàtica històrica), en general, no es volen limitar a la

8. Cf. el volum temàtic sobre el callar d'*Obst* (Osnabrücker Beiträge zur Sprachtheorie) 42/1990.

història de la neologia, s'hauran d'aplicar altres teories i mètodes. Veig un camí possible de recerca en l'estudi de la intertextualitat.

3. LA INTERTEXTUALITAT

La intertextualitat és un terme polivalent que va tenir molta resonància en la investigació literària. El terme que en 1967 va ser introduït per Kristeva amb referència a Bakhtin, es refereix en primer lloc a trets fonamentals de la recepció de textos, és a dir, al lligam dels textos entre si i a l'orientació de l'activitat de recepció a base de textos coneguts i actualitzats en la memòria.⁹ En aquest sentit, Grivel distingeix quatre tipus d'intertext: a) les *derivacions* (un text deriva d'un altre o d'uns altres textos que són les seves fonts); b) les *referències* i els *records* (un text es refereix a un altre que conté citat); c) les *variacions* o *variants* (un text modifica un element qualsevol d'un altre); i d) les *sèries* (terme aleatori: un text arriba a formar part d'una successió de textos).¹⁰

En lingüística el terme fa un paper en la lingüística textual o la ciència dels textos. Segons De Beaugrande / Dressler, la intertextualitat concerneix «els factors que fan dependre l'ús d'un text del coneixement d'un altre o d'uns altres textos ja coneguts».¹¹ Doncs bé, d'una banda, el terme està relacionat estretament amb la noció molt discutida de classes de textos, és a dir, conjunts de textos que mostren trets típics (*ibid.*, pàg. 13) o amb estructures fixades segons certes regles o normes.¹² D'altra banda, la intertextualitat es refereix al fenomen de la

9. HANS-GEORGE RUPRECHT, *Intertextualité*, dins *Texte. L'intertexte, autotexte, intratexte*, 2/1983, 1984, pàgs. 16ss.

10. CHARLES GRIVEL, *Serien textueller Perzeption*, dins WOLF SCHMID/WOLF DIETER STEMPEL (eds.), *Dialog der Texte. Hamburger Kolloquium zur Intertextualität* (Wien, 1983), pàgs. 65ss.

11. ROBERT-ALAIN DE BEAUGRANDE / WOLFGANG ULRICH DRESSLER, *Einführung in die Textlinguistik* (Tübingen, Niemeyer, 1981), pàgs. 12s.

12. Cf. TEUN A. VAN DIJK, *Textwissenschaft. Eine interdisziplinäre Einführung* (Tübingen, Niemeyer, 1980), pàg. 153.

mediació (De BeaugrandeE / Dressler 1981, pàg. 188), o la necessitat de recórrer en textos determinats a d'altres d'anteriors, així en la paròdia es recorre al text parodiat. En l'anàlisi francesa del discurs, s'ha estudiat el fenomen amb el nom de «réformulation». Això remet al problema que el terme intertextualitat se sobreposa amb d'altres, problema que va motivar que es discutís la seva necessitat.¹³

Els dos aspectes (la constitució de classes textuais i la mediació) interessaven en un enfocament històric. Parteixo de la hipòtesi que les classes de textos es formen d'acord amb les necessitats comunicatives d'un grup o d'una comunitat sota determinades condicions socials. A més a més suposo que, en situacions de contacte i en condicions similars, poden ser transferits també classes de textos o elements d'aquestes d'una llengua a una altra. Per això, la intertextualitat es refereix no només als factors que vinculen els textos entre si o que contribueixen a la constitució de classes de textos. La intertextualitat ha d'abastar sobretot la mediació de classes de textos, de textos i d'elements textuais a través de cultures.

Les meves experiències amb textos en diverses llengües van motivar que volgués estudiar aquí la transposició de classes de textos, malgrat que pots no arribaré a poder-la mostrar amb els meus exemples. En els tres casos que presento, em concentraré en els aspectes de textualització en situacions de contacte, especialment l'estructuració de textos, els arguments i les diferents formes d'argumentació, els tòpics, les fórmules estereotipades, les convencions històriques, etc.

4. ESTUDIS DEL CAS

4.1. *L'estructuració de textos en periòdics castellans i catalans*

Alguns fenòmens de contacte en textos polítics poden ser enfocats analitzant el desenvolupament de la premsa en català en comparació

13. Cf. WOLF-DIETER STEMPER, *Intertextualität und Rezeption*, dins WOLF SCHMID/WOLF-DIETER STEMPER (eds.), *Dialog der Texte. Hamburger Kolloquium zur Intertextualität* (Wien, 1983), pàgs. 85-109.

amb la castellana, i especialment en el cas de la Guerra del Francès en què van aparèixer diversos escrits polítics en la llengua minoritària. Un cas a part representa la situació de Mallorca: en 1810, s'hi publiquen aproximadament 20 periòdics (abans de la guerra hi havia només un setmanari) amb la qual cosa va ocupar el quart lloc a Espanya.

A més a més, s'hi continuen les discussions entre els absolutistes i els liberals en diferents llengües. El «Diari de Buja», que va aparèixer entre el 23 d'agost de 1813 i el 22 de setembre de 1813, amb 34 números, i que va canviar dues vegades de nom («Lluna Patriòtica Mallorquina» i «Nou Diari de Buja»), va ser el primer intent de premsa política en català. L'editor, Miquel Ferrer i Bauçà (1770-1857), se servia del mallorquí per combatre amb eficàcia els dos diaris liberals importants, «Aurora Patriòtica Mallorquina» i «La Antorcha», tots dos en castellà, i per defensar l'absolutisme entre un públic lector ampli.¹⁴ Segons l'editor, el «Diari de Buja» arribava a un tiratge de 300 exemplars (el més alt de Mallorca) i «anava adreçat, bàsicament, a les capes baixes i analfabetes cosa que fa suposar una difusió oral» (p. e. la lectura pública)¹⁵ (NB: hi havia més d'un 90 % d'analfabetes).

Segurament l'èxit del diari es deu a l'ús del mallorquí (en contrast amb la condició de «forasters» que hom atribuïa als redactors de l'«Aurora»;¹⁶ cf. *apèndix 1*). S'han de tenir en compte, però, també d'altres aspectes: El «Diari» va construir la seva línia d'argumentació partint de l'«Aurora». Ja en el segon número, el «Diari» es refereix a una notícia de l'«Aurora» (cf. *apèndix 2*):

«Metodo breu y práctica por enseñar de responder á la respectable Aurora (si fos patriotica ó mallorquina sens llevarli fals testimoni, creis que no hen fa cas)» (27. 8. 1812, pàg. 7).

14. Cf. JOSEP MASSOT I MUNTANER, *Els mallorquins i la llengua autòctona* (Barcelona, Curial, 1985²), pàg. 40.

15. ANTONI-LLUC FERRER, *Diari de Buja*, dins *Gran Enciclopèdia Catalana* (Barcelona, Fundació Enciclopèdia Catalana, 1974a), pàg. 236.

16. ANTONI-LLUC FERRER, *Aspectes de la difusió de la premsa política durant la Guerra del Francès (1808-1814)*, «Randa» 7/1978, pàg. 49.

El fet de respondre amb aquest article, que inclou trossos de l'altre text, comentant-los i parodiant-los amb glosses (p. e. «Val mes *producció que corrupció...*» *ibid.*), és un cas típic d'intertextualitat en el sentit estricte (la referència, segons Grivel), és a dir, la comprensió depèn del coneixement de l'altre text.

Al mateix temps, es tracta d'intertextualitat en el sentit del contacte entre textos i classes de textos de diverses llengües. Sobretot les unitats lèxiques, especialment els neologismes (en aquest cas té raó la recerca anterior), indiquen el contacte amb nous models textuais, p. e. la Constitució que era, en 1812, igualment una novetat en castellà i que va ser introduïda sota la influència de la primera constitució francesa de 1791. Certament el model textual encara no va ser introduït en català —co-nexim el primer intent d'una traducció del 1820—¹⁷, però, sí que hi van ser introduïts alguns elements. El «Diari de Buja» discuteix p. e. l'article sobre la religió, aprovat per les Corts (cf. *apèndix 3*). Hi trobem la traducció exacta, al peu de la lletra, de la primera frase del capítol «De la Religión».¹⁸ El fet que el model textual encara és poc comú i que amb ell s'introdueixen nous mitjans de textualització, el reflecteixen les dues notes que he subratllat. La primera es refereix a la manera d'escriure la paraula religió, i l'altra a la redundància i l'explicitud, corrents en els textos jurídics. En certa mesura, la manera com es discuteix el nou objecte s'assembla a la dels textos populars amb què els liberals tractaven de fer conèixer al poble la forma i el contingut d'aquesta llei. Així, en una sèrie de *Coloquis* s'explica, en un llenguatge col·loquial, què és realment la constitució i què diu, p. e. en el *Coloqui entre un Rector y un Pagés anomenat Macari*¹⁹ (cf. *apèndix 4*). Mitjançant els camps de pa-

17. ANTONI-LLUC FERRER, *Una traducció catalana de la Constitució de Cadis de 1812*, dins *Hommage à André Joucla-Ruau* (Aix-en-Provence, 1974b), pàgs. 62-76.

18. «La religión de la Nación Española es y será perpetuamente la católica, apostólica, romana, única verdadera» (JORGE DE ESTEBAN (ed.), *Las Constituciones de España*, Madrid, Taurus, 1987, pàg. 47).

19. JOAQUÍN MARCO, *Literatura popular en España en los siglos XVIII y XIX (una aproximación a los pliegos de cordel)* (Madrid, Taurus, 1977), vol. 2, pàg. 534.

raules com «liberal» i «servil» es pot observar també la constitució d'arguments fonamentals, tòpics i estructures textuales de la cultura política moderna. En la terminologia de Grivel, observem aquí el tipus de *derivació* (la Constitució p. e. és la font d'altres textos) i de *variació* (el tema de la llibertat és modificat com a element dels textos liberals).

En comparació amb altres periòdics, el «Diari de Buja» té, però, una altra manera de textualitzar els continguts polítics difosos. I, de cert, és aquesta (més que l'ús del mallorquí) que explica el seu èxit. Ja en l'estructura interaccional hi ha diferències considerables entre el «Diari de Buja» i altres periòdics. La màscara de pagès que es posa Ferrer i Bauçà («encare que pajes» 22. 8. 1812, pàg. 3; «pagés per naturalesa» 28. 3. 1813, pàg. 1), converteix el seu «jo» en el «jo» d'una figura i no pas de l'autor. En els altres periòdics el «jo» és de l'autor que firma (encara que guardi l'anonimat o que firmi amb pseudònim) com és usual en la premsa moderna. La màscara fa també possible que el seu «nosaltres» abasti ja el poble («destinador + destinador»), mentre que els liberals (com Ferrer la majoria intel·lectuals) parlen del poble en tercera persona i l'inclouen només amb un «nosaltres» en el sentit de «destinador + destinatari» (cf. *apèndix 5*). Perquè aparegui el que diu com la veritat, el «Diari de Buja» usa, a diferència dels altres diaris mencionats, construccions impersonals (p. e. «diuen», «ni ha que diuen», «hey ha», «se cura», «se nòtan», «quant un ha de parlar» etc.). Tracta d'obtenir el consens a través d'adjectius i pronoms indefinits com *tothom* («tothóm te po»), *tots* («tots els pobres», «Deu mos ha fet à tots») o *ningú* («ninguna lley te mes fòrsa»), igualment que a través de girs meta-comunicatius «val mes» (molt freqüent!), «valria mes» o «val molt», «fa llastima», «vol dir» o «es precís». De manera similar funcionen els proverbis i les sentències (cf. *apèndix 6*). Tots aquests mitjans serveixen per a posar en escena el fet que el «Diari» pretén de presentar realitats generals, universalment vàlides i per a consolidar-les en el destinatari. Difonen també, al nivell interaccional, les «veritats irrefutables» de les sornegueries de pagès i dels sentiments del poble.

Al nivell temàtic, el «Diari de Buja» continua aquesta línia. Els temes importants i els tòpics corrents hi són presents igualment. Amb

la sanció de l'autodenominació positiva *liberales*, el tema de la llibertat i tot el camp semàntic de la paraula se sostreuen a l'ús dels adversaris. Els liberals havien conquerit una posició tan forta que els era possible de donar als contraris el nom pejoratiu *serviles* i de debilitar sensiblement les seves possibilitats d'argumentació. També el «Diari de Buja» accepta la denominació:

«Si sa nóstra têrra mos tira, si sa lley de Deu mos oblliga, si no més volèm lo que es confôrme à sa relligiò y à sa rahò, som servíls, ò tením uns sers víls» (28. 3. 1813, pàg. 4).

Com altres periòdics absolutistes, tracta de revalorar el terme (cf. *apèndix 7*). La revaloració de la posició pròpia està relacionada amb la desvaloració de la posició dels adversaris. Entre els registres per denigrar els adversaris, el «Diari» usa, com els altres periòdics, insinuacions, exageracions o generalitzacions, p. e. de l'anticlericalisme i la francofilia dels liberals (cf. *apèndix 8*). Molt més efectiva que aquests mitjans corrents és la ironia muntada sovint a través de comparacions: «*Servíls* son es qui havent fet cosas grans, no escàynan com sa gallina qui ha fet s'ou» (*ibid.*). O també a través de la negació amb l'ajuda de contradiccions: «¿Que vol dir *lliberal*? Generós, bisárro, qui fa bé à tothóm encara que no téngan molta necessitat» (*ibid.*, pàg. 4). Com un fil conductor el «Diari» juga amb un dels temes importants dels liberals, a saber, el de la il·lustració de l'home vinculada amb la metàfora de la llum. A més a més, el nom de l'«Aurora» li ve a posta (cf. *apèndix 9*).

Una característica de l'estructura d'argumentació és el fet que el «Diari» usa més que altres periòdics la possibilitat de fer preguntes. De fet, les preguntes fan de títols d'articles els quals es formulen generalment, en l'«Aurora», com a frases afirmatives i només rarament com a preguntes (p. e. 21. 1.1813, pàg. 69).²⁰ S'hi ajunta un gran nombre de preguntes retòriques (cf. *apèndix 10*); s'hi insereixen pro-

20. P. e. «Los escritores serviles son verdaderos enemigos del pueblo español», 17, 1, 1813, pàg. 53; «Los escritores liberales, que defienden la constitucion, son los verdaderos amantes de su patria», 21, 1, 1813, pàg. 65.

verbis que sostenen l'argumentació, igualment com un gran nombre de paràboles. Es nega especialment l'anticlericalisme dels liberals; així en la faula sobre un home que injuria els frares i que un altre fa callar recordant-li que dona els diners voluntàriament i no pas amb la «bayonèta en es pit» (28. 3. 1813, pàg. 2); o en la faula sobre algú que té mal de queixal i que no es cura tallant-li el cap, com tampoc no es poden exterminar les supersticions del poble suprimint la religió (*ibid.*, pàg. 6). L'argumentació és en general més lineal i plàstica que la de l'«Aurora», que es construeix amb raons abstractes. El «Diari de Buja» és més pròxim a la literatura política popular, com els romanços i els *col·loquis*.

El contacte de llengües en el nivell de la textualització no arriba en aquest cas a la transferència dels models textuals, de les estructures argumentatives corrents i de les convencions en la manera de textualitzar els diaris. L'èxit del «Diari de Buja» s'explica probablement pel propòsit d'explorar les possibilitats de la cultura popular o de convertir la premsa en una expressió de la cultura popular. Aquest propòsit explica també el fracàs del «Diari», que no va continuar. Sembla que l'horitzó d'expectatives que es desenvolupa amb la creació d'una institució no pot ser ignorat; concretament aquí, s'han de tenir en compte les estructures de la premsa moderna. I sembla que amb això la transposició de certes (no pas de totes les) estructures està programada. Les estructures d'una premsa catalana moderna s'estableixen molt més tard, i caldria preguntar-se quan s'integren els models respectius. La dicotomia entre una premsa popular i una d'erudita pot ser observada fins a finals del segle XIX; cal pensar només en els altres periòdics satírics.

Hem de preguntar-nos també si no hi xoquen dos tipus fonamentals d'intertextualitat, un de vinculat a la cultura popular basat en la tradició oral, i un altre de vinculat a la cultura escrita que exigeix, en general, les referències, els records i les citacions, etc. Però amb això, ens acostem a fenòmens universals, com p. e. el funcionament de la memòria col·lectiva popular, que fan innecessari el terme intertext.

4.2. *Formes de textualització en els discursos llegits en els Jocs florals*

Com un altre exemple d'intertextualitat vull examinar els discursos llegits pels presidents dels Jocs florals. Sabem que, després de restaurar en 1859 els Jocs florals a Barcelona, aquests van ser celebrats a partir de 1861 també a La Coruña i més tard en altres ciutats gallegues. Segurament s'ha de tenir en compte la influència del Felibritge (creat en 1854) sobre les dues institucions. Malgrat això, sembla adequat d'admetre la influència que a Galícia va tenir l'exemple de Catalunya perquè el moviment de renovació hi era molt més feble i, a més a més, va passar per una crisi a finals del segle, superada només als anys 20 del segle actual.

La integració d'una institució pressuposa que en el marc d'acció s'integrin també models lingüístics, especialment models textuals, formes d'argumentació, tòpics i locucions estereotipades. D'una banda, els discursos dels presidents pertanyen a les interaccions lingüístiques institucionalitzades; d'altra banda, són modificats individualment amb el canvi de president cada any. El tema no està predeterminat (deixant de banda el tema general *Patria, Fides, Amor*); però, sí que es poden observar certs tòpics. Aquests es deuen probablement ara a la pressió de la situació, ara a les convencions que es fixen amb el temps. Per tant, trobem la intertextualitat tant en les referències entre els textos com en la influència dels textos catalans sobre els gallegos (aquests eren fins al 1891 en castellà). Cada una de les dues entitats segueix les activitats de l'altra; com demostren les reproduccions mútues dels discursos (p. e. va ser publicat al «Museo Balear» de Palma el discurs d'Alejandro Pidal y Mon²¹ en els Jocs florals de 1888 a Vigo). I quan no se n'informava directament en la premsa local, la premsa de Madrid assumia la funció de mediació atacant els dos moviments. L'intertext se'ns presenta aquí amb el tipus de la *sèrie*, però no pas com a terme aleatori, sinó com a correlat d'una pràctica social, és a dir, un *discurs*, o

21. ALEJANDRO PIDAL Y MON, *Discurso pronunciado..., el día 11 de Agosto de 1988*, dins «Museo Balear», Època II, tom V, n.º 9 (15 d'agost de 1888), pàgs. 321-345.

la pràctica lingüística d'un grup social. L'altra mena present d'intertextualitat és la *reformulació*, a saber, la defensa de la posició pròpia reproduint i modificant els arguments dels adversaris. El parèntesi dels dos aspectes el forma el contacte de cultures, en aquest cas, materialitzat en les interrelacions entre el discurs dels regionalistes catalans i gallecs i el discurs dels centralistes castellans.

Mirem-ho detalladament: Com un dels temes estàndard es va cristal·litzar ràpidament el de la llengua materna i de les seves possibilitats d'expressió. Això no sorprèn si pensem en la funció dels Jocs florals. L'escenificació en diferents discursos no interessa aquí gaire, malgrat que podria indicar-nos les estratègies d'argumentació usades. Relativament estereotipats es mostren les denominacions i els atributs que s'apliquen a la llengua materna. Tots dos remunten sens dubte a una llarga tradició i es deuen a la dicció romàntica en general; però, sembla que, en els discursos dels presidents, es van fixar com a convenció. S'ajunta el fet que el discurs de Manuel Milà i Fontanals va esdevenir paradigmàtic ben aviat; Antoni de Bofarull, p. e., el va incloure entre els textos-model de la seva gramàtica de 1864.²² La llengua materna apareix sempre en relació amb la tradició i amb sentiments íntims, com ho demostra també l'anàlisi dels manuscrits inèdits dels Jocs florals.²³ Milà parla de: «llengua de llurs entranyas»²⁴ i «la dels nostres avis, la de nostras mares, la de nostra infantesa» (*La Renaixença*, 1984, pàg. 184). Víctor Balaguer en 1859: «la llengua de sos pares (...) en que ha après á sil·labejar lo nom de sa mare y á benehir á Dèu» (*La Renaixença*, 1984, pàg. 217); Antoni de Bofarull en 1865: «la llengua de vostres avis» (*La Renaixença*, 1984, pàg. 250).

22. Cf. ANTONI DE BOFARULL, *Estudios, sistema gramatical y crestomatía de la lengua catalana* (Barcelona, Luis Tasso, 1864), pàgs. 174s.

23. IRMELA NEU-ALTENHEIMER, *Sprach und Nationalbewusstsein in Katalonien während der Renaixença (1833-1891)* (Barcelona, Institut d'Estudis Catalans, 1987-1989), pàgs. 120 ss.

24. JOAQUIM MOLAS / MANUEL JORBA / ANTÒNIA TAYADELLA, *La Renaixença, fonts per al seu estudi 1815-1877* (Barcelona, Universitat Autònoma, 1984), pàg. 184.

Per a Marià Aguiló és l'expressió de l'ànima del poble: «la llengua que fa mil anys anam anlanint ab l'alè de la nostra ánima» (*La Renaixença*, 1984, pàg. 289); ella és la «llengua amantíssima del nostre cor» (*ibid.*). També per a Miquel dels Sants Oliver, la «parla pròpia» té un valor altament emocional: «la parla del bressol, de l'oració i de l'últim adéu».²⁵ A Galícia, s'apliquen girs estereotipats semblants al gallec. Antonio Romero Ortiz diu:

«dialecto tradicional que falaron os nosos pais, que aprendimos na nenez (...); dialecto amoroso que nos enfeitiza e nos enleva como nos enfeitiza e enleva todo o que estamos afeitos a sentir, a ollar e a contemplar na nosa querida e bendita terra natal».²⁶

Murguía alaba el gallec com a: «léngua dos nosos proxenitores»²⁷ o «¡O noso idioma! O que falaron nosos pais» (*Prosa galega*, 1976, pàg. 110).

Al costat d'aquesta forma d'escenificació s'insistia a demostrar l'origen noble de la llengua materna. L'argument té indiscutiblement una funció de prestigi i està relacionat amb la tradició de l'humanisme en les llengües vulgars. Milà i Fontanals afirma p. e.:

«aquella llengua (...) que no sens motiu tenen molts per la primogénita entre las neollatinas y que (...) fou un temps la mes culta y celebrada» (*La Renaixença*, 1984, pàg. 184).

En molts casos segueix una enumeració dels poetes que van usar el català. Antoni de Bofarull parla de «la llengua dels conquistadors», «lo idioma oficial dels estats de Aragó» o «lo llenguatge dels trobadors» (*La Renaixença*, 1984, pàg. 193). A Galícia ocupen aquest lloc les *cantigas* i la literatura portuguesa. Així subratlla Pidal y Mon: «... así como el bable fué el padre del castellano, así el gallego es el

25. MIQUEL DELS SANTS OLIVER, *La qüestió regional*, a cura de GREGORI MIR (Barcelona, La Magrana, 1987), pàg. 94.

26. FRANCISCO FERNÁNDEZ DEL RIEGO, *Pensamiento Galeguista do Século XIX* (Vigo, Galaxia, 1983), pàg. 54.

27. *Prosa galega I. Desde os primeiros oitocentistas ao grupo NOS* (Vigo, Galaxia, 1976), pàg. 109.

padre del portugués» («Museo Balear» 9/15. 8. 1888, 331). Murguía (*Prosa galega*, 1976, pàgs. 111s.) i Brañas (*ibid.*, pàg. 160) insisteixen també en la llarga tradició literària.

Com un altre tòpic dels discursos presidencials destaca la metàfora del «renaixement» (la denominació del moviment català apareix probablement només amb la publicació de la revista «La Renaixença» en 1882). Té diverses variants, p. e. l'albada després de la nit, la resurrecció del fènix de les seves cendres, el despertar de la primavera després de l'hivern, el brotar de les fulles dels arbres o també la joventut i el rejuveniment. Víctor Balaguer en 1859 i Francesc Pelagi Briz en 1875 recullen aquesta metàfora (cf. *apèndix* 11); i, el 1885, Vicent W. Querol compara el moviment amb el creixement d'un arbre (cf. *apèndix* 12).²⁸ El 1887, Jaume Collell parla d'«aquexa gerda y olorosa flolescencia» i afirma: «...nosaltres hi sentim açí dins bategar novella vida»;²⁹ així també Miquel dels Sants Oliver (cf. *apèndix* 13). En 1867, Marià Aguiló construeix tot el seu discurs sobre la comparació de la llengua catalana amb una «minyona», «nina», «verge», «al·lota» que posseeix els atributs de «jovenesa», «esperança» i que és «forta, sanitosa y vividora» (*La Renaixença*, 1984, pàg. 285). Josep Lluís Pons i Gallarza usa la metàfora d'un nen creixent (cf. *La Renaixença*, 1984, pàg. 301 s.).

A Galícia, els discursos dels Jocs florals contenen el mateix tòpic que es modifica més o menys amb diferents paraules o imatges. Alejandro Pidal y Mon parla del rejuveniment (cf. *apèndix* 14). Manuel Murguía se serveix en 1891 de la imatge de l'entrada en la «terra prometeda»:

«... e vede cómo, pasado o noso deserto, xa sona pra nós, lonxe, moi lonxe, o romor das olas do mar Roxo; (...) xa estamos ó pe do Xordán (...)/ (...) ¡Qué doce momento éste, en que, sentindo tan preto de nós o romor i as frescuras das auguas ben amadas ...» (*Prosa galega*, 1976, pàg. 109).

28. VICENT W. QUEROL, *Discurs llegit en los Jochs Florals de Barcelona lo día 3 de Maig de 1885 per lo President del Consistori*, «Museo Balear», Època II, tom II, n.º 9 (15 de maig de 1885), pàg. 325.

29. JAUME COLLELL, *Discurs llegit en la festa dels Jochs florals...*, «Museo Balear», Època II, tom IV, n.º 9 (15 de maig de 1887), pàgs. 50ss.

La comparació de Brañas recorda més aviat el conte de la bella-dorment: «Galicia esperta, porque non estaba morta, sinón dormida» (*Prosa galega*, 1976, pàg. 159).

Al costat d'un balanç i de la mirada retrospectiva, el tòpic omple una funció sòcio-psicològica d'encoratjar-se mútuament o d'evocar l'estat desitjat. Tenir-lo en compte és encara més important mirant la feblesa del moviment gallec. Això podria ser un indicatiu que el tòpic es va fer important amb la institució i es va consolidar sense tenir una base real.

L'altra dimensió intertextual dels discursos, la de les *reformulacions*, se'n presenta amb el fet que recorren a textos en què es formulen atacs contra el moviment jocfloralista. Quins reptes concrets es van fer per part de qui, on i quan, és una cosa que no puc reconstruir ara. Tampoc no té gaire importància perquè en molts casos els presidents repeteixen els arguments per negar-los després. Al nivell interaccional, les fórmules com «diuen» o «els nostres adversaris afirmen» anuncien la citació dels textos estranys i marquen una distanciació. L'argument principal dels adversaris consisteix a declarar els Jocs florals com a agressió contra la unitat nacional; els presidents hi contesten amb la protesta de la seva lleialtat a Espanya. Milà i Fontanals assegura això servint-se de la sentència de Capmany (cf. *apèndix 15*). Antoni de Bofarull demostra la continuïtat d'aquesta argumentació justificativa constatat en 1865:

«Desde'l primer any en que tingué lloch la restauració dels Jochs florals, presidents y secretaris (...) han protestat de son amor á la pátria general, del poch perill que ofereix lo cultiu de una literatura vella (...) respecte de la literatura nacional» (*La Renaixença*, 1984, pàg. 245).

Si bé es construïxen a finals del segle unes relacions contradictòries en el text, la justificació és encara el mitjà de defensa. Miquel dels Sants Oliver descriu la relació entre les regions i el centre en els termes de «polítics del centre», o també els «fariseus», i els «regionalistes»; no obstant això, es justifica davant Espanya (1987, pàg. 92; vegeu *apèndix 16*).

Els discursos en els Jocs florals de Galícia es refereixen també a altres textos i tenen una estructura semblant. Romero Ortiz comença el

seu discurs precisament reproduint els arguments dels adversaris i construint una contraargumentació (cf. *apèndix 17*). Després segueix la defensa:

«Pero aquí, onde todos amamos a España, como os fillos aman á súa nai, eses temores de reparación fariannos sorrir pola súa falla de fundamento, ou espertarían na nosa alma indignada o arrepío que esperta sempre o crime do parricidio» (*ibid.*).

Pidal y Mon contesta a dues objeccions contra els Jocs florals de Galícia. Diu que un grup dels adversaris saluda la restauració dels Jocs a Catalunya perquè hi tenen una tradició històrica i la llengua hi és realment viva, però els refusa a Galícia perquè no hi tenen tradició ni vida. Pidal y Mon contesta mostrant la força poètica del gallec i demana el seu cultiu com a patrimoni cultural i per a la consolidació dels lligams fraternals. L'altre grup dóna arguments ja coneguts (cf. *apèndix 18*), que Pidal y Mon rebutja mostrant que havia confós «*unidad política*» amb «*unidad social*» i «*espíritu regional*» amb «*federalismo político*». Murguía és el primer (dels autors estudiats) que romp l'esquema de parlar dels adversaris en les dimensions *nosaltres-ells* i s'adreça directament a ells (*nosaltres-vosaltres*; cf. *apèndix 19*). Aquesta observació no basta per treure conclusions, però subratlla que cal preguntar-se si hi havia un ritm que prescrivia el tractament impersonal.

S'hauria d'examinar, pel que fa als discursos ulteriors, si es mantenen aquesta contraargumentació i aquesta estratègia justificativa o quan es renuncia a aquest estereotip. La intertextualitat hi pot indicar la formació d'una consciència sòcio-cultural autònoma i el grau de dependència d'altres cultures, realitats polítiques i estructures socials.

4.3. *Els tòpics del discurs sobre la llengua materna*

Les reflexions fetes fins ara mostren que podem fer encara un pas endavant: en el contacte entre cultures i llengües es transfereixen també valoracions generals i criteris de valoració. Ho vull esbossar amb l'ajuda dels tòpics que s'establien en la defensa de les llengües vulgars contra el

llatí i que dominen el discurs sobre la norma literària. En les apologies del *Segle d'or* i en la competència entre llengües en què el català no va participar gaire, es repetien de manera estereotipada certes qualitats. Aldrete p. e. diu sobre el castellà que té: *suauidad, dulçura, magestad, grauedad, candidez, pureza, agudeza, donaire, gracia, copia, abundancia*,³⁰ etc. En l'època de les llums, aquesta tradició va ser continuada amb l'*Eloqüència* (cf. Neu-Altenheimer 1987-1989, pàgs. 226ss.). Maians i Siscar alabava la llengua castellana com a *abundantissima, i suave*, amb les característiques de *propiedad, energia, brevedad, sublimidad, elegancia i harmonia*.³¹ Aquests valors que s'atribueixen també a llengües com el francès o l'italià, es transfereixen igualment al català. Al Principat predominen durant la Pre-renaixença i la primera fase de la Renaixença fins a l'any 1880, període en què es refusaven al català sobretot alguns trets (*llengua aspra i curta*³²) i la manca de cultiu i d'ús literari (cf. Neu-Altenheimer 1987-1989, pàgs. 127s.). En les discussions sobre la futura norma literària el criteri de la puresa jugava el paper més important (cf. *ibid.*, pàgs. 103ss.). L'analogia amb el criteri principal defensat per la *Real Academia Española* respecte al castellà és evident.

També les altres regions continuen usant molt de temps aquests criteris en la defensa de la llengua respectiva. A Mallorca trobem els tòpics en les *Cartes filològiques* de Francesc Gomila que van ser publicades a «L'Ignorància».³³ La primera carta sembla continuar la tradició de la competència entre llengües i de les apologies ulteriors; Gomila compara el català amb les «llengües nòrdiques», el francès, l'italià i el castellà i conclou que equival a totes aquestes (cf. *apèndix 20*). En la tercera carta es torna a ocupar de les qualitats del mallorquí:

30. Cf. JOSÉ FRANCISCO PASTOR, *Las apologías de la lengua castellana en el siglo de oro* (Madrid, CIAP, 1929), pàg. 170.

31. GREGORIO MAYANS Y SISCAR, *Orígenes de la lengua española, compuestos por varios autores...* (Madrid, de Zúñiga, 1737), pàg. 198.

32.- ANTONI COMAS, *Les excel·lències de la llengua catalana* (Barcelona, Dalmau, 1967), pàgs. 49ss.

33. Cf. «L'Ignorància», n.º 248 (8 de març de 1884), pàgs. 1 s.; n.º 251, (29 de març de 1884), pàgs. 1 s.; n.º 252 (5 d'abril de 1884), pàgs. 2s.; n.º 255 (26 d'abril de 1884), pàgs. 1 s.

«... sa nòstra llengo es d'un gènit originalíssim y tot nòu. (...) Sa primera qualitat que destaca (...) es sa franquesa de dicció. Ses redundancies li son desconegudes» («L'Ignorancia» 252/5. 4. 1884, pàg. 2).

Gomila li concedeix el mateix origen noble que altres «llengos cultes» (cf. *apèndix 21*).

En les *Observaciones generales sobre la lengua materna*³⁴ que van aparèixer en el «Museo Balear» de 1886, Tomàs Forteza alaba també «su genial dulzura» (cf. *apèndix 22*). Pere d'Alcàntara Penya (Pep d'Aubeny), que va publicar a «L'Ignorancia» de 1892 alguns articles sobre *La llengua mallorquina*,³⁵ va usar els tòpics apologetics per defensar la llengua contra el menyspreu i la desatenció (cf. *apèndix 23*).

Els mateixos tòpics els rebran també el valencià i el gallec, tot i que aquest és anomenat sovint dialecte. Vull recordar només el discurs sobre les *Excel·lències de la llengua llemosina* de Constantí Llombart en la Sessió inaugural de Lo Rat Penat de 1878. Llombart afirma de la denominada «llengua llemosina» que és *armoniosa, sonora y plena d'armonies musicals, pura, noble, erudita y culta* i un idioma *expresiu y concis* (*La Renaixença*, 1984, pàgs. 356ss.; cf. *apèndix 24*).

Rosalía de Castro celebra el gallec com a «dialecto soave e mimoso (...) que aventaxa ás demáis linguas en dosura e armonía» i «dialecto dose e sonoro» (*Prosa galega*, 1976, pàg. 91). Juan A. Saco Arce comença el pròleg de la seva *Gramática gallega* de 1868 amb una enumeració de les qualitats del gallec (cf. *apèndix 25*).³⁶ Murguía li diu *nobre i hermoso* (*ibid.*, pàg. 110); en el llenguatge de Rosalía destaca *pureza, acierto i lo castizo*.³⁷ Brañas aprecia sobretot la *sonoridad y riqueza*.³⁸

34. TOMÀS FORTEZA I CORTÈS, *Observaciones sobre la lengua materna*, dins *Gramática de la lengua catalana* (Palma de Mallorca, 1915), pàgs. 1-27.

35. Cf. «L'Ignorancia», Època II, n.º 14 (9 d'abril de 1882), pàgs. 1s.; n.º 15 (16 d'abril de 1892), pàgs. 2 s.; n.º 16 (23 d'abril de 1892), pàgs. 1 s.; n.º 17 (30 d'abril de 1892), pàgs. 2 s.; cf. també MASSOT I MUNTANER 1985, pàgs. 189-198.

36. JUANA SACO ARCE, *Gramática gallega* (Lugo, Soto Freire, 1868), pàg. V.

37. MANUEL MURGUIA, *Los precursores* (La Coruña, La Voz de Galicia, 1886), pàg. 189.

38. ALFREDO BRAÑAS, *El Regionalismo* (Barcelona, Jaime Molina, 1889).

Els exemples posen en evidència que els tòpics es basen en una tradició de memòria comuna que pot rebre noves funcions, i que és, però, altament estable. A més a més, es tracta evidentment d'una tradició erudita que recolza en el coneixement de textos escrits. Intertextualitat pot equivaler a recórrer a línies de memòria comuna i formes d'argumentació d'altres textos i també a recórrer a textos d'altres llengües i cultures. Quina mena de càrrega (o de mort) pot ser la transferència de criteris, p. e. el de la puresa, ens ho fa veure la discussió continuada sobre la norma del català o del gallec.

5. DISCUSSIÓ DELS RESULTATS I *DESIDERATA*

Hem vist que el terme intertextualitat és més que polivalent. A més d'analitzar els tipus *derivació*, *record* i *referència*, *variació* i *sèrie*, hem pogut distingir les interrelacions entre discursos diferents, les reformulacions i la integració d'elements del saber comú. El terme esdevé per tant inoperant perquè s'ha de precisar contínuament amb quina accepció s'utilitza. L'intertext se sobreposa amb altres termes més precisos i ja més ben definits. Ens remet, però, també a certs corrents, p. e. literaris, i a la dicció corresponent.

Però, en el cas del contacte de llengües i cultures sembla tenir un valor heurístic. Ens pot descobrir estructures que no hem tingut en compte o que no hem reconegut prou bé. Ens ofereix una certa perspectiva descobrint-nos models cognitius i lingüístics en les cultures que estudiem. La intertextualitat podria aclarir-nos amb més precisió les diferències entre cultures amb escriptura i cultures amb una llengua exclusivament oral. El tipus d'intertext precisa si es tracta d'una cultura erudita o popular, etc., i pot mostrar totes les dificultats que es presenten en els casos de contacte cultural i les transformacions globals que es produeixen.

Un enfocament intertextual seria capaç de descobrir també la transferència de coneixements generals o d'elements de la memòria comuna en les tradicions textuals, és a dir, una certa forma d'escenificació a través de les llengües i les cultures. L'anàlisi d'aquests fenòmens

esdevé cada vegada més important tenint en compte l'acostament de les cultures o p. e. la constitució d'una cultura europea. Al mateix temps es farien més visibles les particularitats de cada una. La dificultat rau en el fet de que la intertextualitat s'hauria de situar entre el global i el particular, entre el general i el concret, entre els models cognitius i lingüístics universals i les particularitats de cada cultura i de cada llengua.

JENNY BRUMME

APÈNDIX

(1) «S'Aurora mallorquina es com s'Astrologia judiciaria: aquexa es locària, axi com aquella es de *fora Mallorca...*» («Diari de Buja» 23. 8. 1812, pàg. 1);

«Es sol es *mallorquí* y s'Aurora no. Es nom de Aurora li cau com s'anell al dit: es llinatge *patriotica mallorquina* es error de impremta, de s'impressor, y de s'autor, ó autors...» (*ibid*, pàg. 2);

«Escoltáume y sabréu si som mallorquí ò forastér» (28. 3. 1813, pàg. 1);

«Tant es de Buja S. Péra, com s'*Auba* es de Mallorca» (6. 6. 1813, pàg. 4).

(2) «Nueva producción de los enemigos de la Aurora, modelo de mal gusto, y que huele a fraíluno que apesta. Está escrito en mallorquín, para inteligencia de los payos y para su mayor claridad adornado de algunos latinos» (cf. MASSOT I MUNTANER 1985, pàg. 41).

(3) «Ellas son católicas, y diuan artículo 12. *Sa Relligiò (en lletra majuscula) de sa Naciò es y será perpétuament (reflexciò, ¿sabeu que diu de molt! Io es, 2o será, 3o perpétuament) sa católica, apostólica, romána, unica vertadéra. ¿Que vos aparèx? Optím, optimíssim. / Viva la Fe y sa Constituciò. Bén dit. Viva, revíva Sa Constituciò política de sa Monarquía Española, qui no vól altre fe que sa católica; y prohibeix s'exercíci de qualsevól altre relligiò, artículo 12 ¿y que dirèm de sa irrelligiò?...*» («Diari de Buja», 10. 6. 1813, pàg. 5).

(4) «Es un segon Evangeli;/ es la lley del Criador!.../Com los manaments de Deu,/ que tots s'enclouen en dos,/ amar á Deu y al proxim,/ en ells dos també s'enclou»;

Els exemples posen en evidència que els tòpics es basen en una tradició de memòria comuna que pot rebre noves funcions, i que és, però, altament estable. A més a més, es tracta evidentment d'una tradició erudita que recolza en el coneixement de textos escrits. Intertextualitat pot equivaler a recórrer a línies de memòria comuna i formes d'argumentació d'altres textos i també a recórrer a textos d'altres llengües i cultures. Quina mena de càrrega (o de mort) pot ser la transferència de criteris, p. e. el de la puresa, ens ho fa veure la discussió continuada sobre la norma del català o del gallec.

5. DISCUSSIÓ DELS RESULTATS I *DESIDERATA*

Hem vist que el terme intertextualitat és més que polivalent. A més d'analitzar els tipus *derivació*, *record* i *referència*, *variació* i *sèrie*, hem pogut distingir les interrelacions entre discursos diferents, les reformulacions i la integració d'elements del saber comú. El terme esdevé per tant inoperant perquè s'ha de precisar contínuament amb quina accepció s'utilitza. L'intertext se sobreposa amb altres termes més precisos i ja més ben definits. Ens remet, però, també a certs corrents, p. e. literaris, i a la dicció corresponent.

Però, en el cas del contacte de llengües i cultures sembla tenir un valor heurístic. Ens pot descobrir estructures que no hem tingut en compte o que no hem reconegut prou bé. Ens ofereix una certa perspectiva descobrint-nos models cognitius i lingüístics en les cultures que estudiem. La intertextualitat podria aclarir-nos amb més precisió les diferències entre cultures amb escriptura i cultures amb una llengua exclusivament oral. El tipus d'intertext precisa si es tracta d'una cultura erudita o popular, etc., i pot mostrar totes les dificultats que es presenten en els casos de contacte cultural i les transformacions globals que es produeixen.

Un enfocament intertextual seria capaç de descobrir també la transferència de coneixements generals o d'elements de la memòria comuna en les tradicions textuals, és a dir, una certa forma d'escenificació a través de les llengües i les cultures. L'anàlisi d'aquests fenòmens

esdevé cada vegada més important tenint en compte l'acostament de les cultures o p. e. la constitució d'una cultura europea. Al mateix temps es farien més visibles les particularitats de cada una. La dificultat rau en el fet de que la intertextualitat s'hauria de situar entre el global i el particular, entre el general i el concret, entre els models cognitius i lingüístics universals i les particularitats de cada cultura i de cada llengua.

JENNY BRUMME

APÈNDIX

(1) «S'Aurora mallorquina es com s'Astrologia judiciaria: aqueixa es locària, axi com aquella es de *fora Mallorca...*» («Diari de Buja» 23. 8. 1812, pàg. 1);

«Es sol es *mallorquí* y s'Aurora no. Es nom de Aurora li cau com s'anell al dit: es llinatge *patriotica mallorquina* es error de impremta, de s'impressor, y de s'autor, ó autors...» (*ibid*, pàg. 2);

«Escoltáume y sabréu si som mallorquí ò forastér» (28. 3. 1813, pàg. 1);

«Tant es de Buja S. Péra, com s'*Auba* es de Mallorca» (6. 6. 1813, pàg. 4).

(2) «Nueva producción de los enemigos de la Aurora, modelo de mal gusto, y que huele a frailuno que apesta. Está escrito en mallorquín, para inteligencia de los payos y para su mayor claridad adornado de algunos latinos» (cf. MASSOT I MUNTANER 1985, pàg. 41).

(3) «Ellas son católicas, y diuan artículo 12. *Sa Relligiò (en lletra majuscula) de sa Naciò es y será perpétuament (reflexciò, ¿sabebu que diu de molt! Io es, 2o será, 3o perpétuament) sa católica, apostólica, romána, unica verdadera. ¿Que vos aparèx? Optím, optimíssim. / Viva la Fe y sa Constituciò. Bén dit. Viva, revíva Sa Constituciò política de sa Monarquía Española, qui no vól altre fe que sa católica; y prohibeix s'exercí de qualsevól altre relligiò, artículo 12 ¿y que dirèm de sa irrelligiò?...» («Diari de Buja», 10. 6. 1813, pàg. 5).*

(4) «Es un segon Evangeli;/ es la lley del Criador!../Com los manaments de Deu,/ que tots s'enclouen en dos,/ amar á Deu y al proxim,/ en ells dos també s'enclou»;

«Llibertat, propietat,/ igualtat y tot consol,/ son las basas principals/ d'un llibret tan preciós./.../ La Religió de Christo/ es la de tot Espanyol,/ y no permet altra secta/ la Santa Constitució» (MARCO 1977, pàg. 534).

(5) «*Servil* es un sirvènt de Deu (...) Y de *servils* mos gloriám perque el papa se firma *servus servórum Dèi*, criàt dels qui servexan à Deu. (...) Nóltros humiliarém es *lliberals*, diént-mos *servils* per glória, axí com mos ho diuan per bêfa» («Diari de Buja», 28. 3. 1813, pàg. 5).

(6) P. e. «El pueblo español (...) debe mirar los pestilentes escritos de estos hombres (els *servils*, J. B.) como parto de su rabia (...) No quieren tu felicidad, nacion heróica, los que se oponen á tus decretos (...) los que escribieron contra el juramiento de nuestra constitució» («Aurora», 17.1.1813, pàg. 56).

(7) «*Fóra vicis* es com qui dir *fóra francésos*. Si teniu formatja...¿cóm no voléu ratas?» («Diari de Buja», 28. 3. 1813, pàg. 2), «Qui brevétja de patriótic es com un qui se gloria de ser bó» (*ibid.*, pàg. 3), «Mentres hey ha vida, hey ha esperánza» (*ibid.*), «Val mes un *sàyo* mal tayat que romàndre sensa ròba» (*ibid.*, pàg. 5), «Lo millòr sempre es millor» (1. 4. 1813, pàg. 9).

(8) «*Lliberal* vol dir un qui no fá càs de res, qui en no ser sa carità à un pòbre, sa llimosne à un frare, ò es dêumas à la Iglesia, no pláñ res; ántes be no fa cas de dar sa famflia à Napoladròn, sa pàtria à n'es francésos, ni s'ánima à n'el dimòni. Axó es lliberalidàt» («Diari de Buja», *ibid.*).

(9) «¿No val mes Aurora que fosca negra? Deu tot ho dispon. *Tu fabricatus es auroram & solem*. (...) Sobre tot els qui van á las foscas, la volen; y fan molt be, perque val mes colca cosa que no res. Los altres qui veuen es sol de St. Tomas de Aquino, ó de St. Agusti, ó el sol de Justicia en lo dia clar de sa lley de gracia, no poden sufrir aquesta Aurora perque diuen que hey ha poca claró y molt de fum en tot aquell escrit. Si fa fum, val mes apagarla» (*ibid.*, 23. 8. 1812, pàg. 2).

(10) P. e. «¿Com podia sortir es sol sensa s'Aurora?» (*ibid.*, 23. 8. 1812, pàg. 2); «¿Com pot ser axo?» (*ibid.*, pàg. 3); «¿Quin mal es que un fásse mal à un no nigu?» (28. 3. 1813, pàg. 1).

(11) Víctor Balaguer 1859: «La roca que mòlts creyan seca é infecunda, se ha obert per fer surtir á bell doll de sas entranyas un manancial purísim de cristallinas aigüas» (*La Renaixença*, 1984, pàg. 215);

«... no havem vingut á presenciar la mort de la llengua, havem vingut á salutar la albada de la poesia catalana. / Saludémla (...) que, com lo Fénix, renaix de entre llurs sendras; (...) que, com la enamorada Julieta, surt viva de sa tomba» (*ibid.*, pàg. 216).

Francesc Pelagi Briz 1875:

«Tingam fé y no trigará gayre á lluhir lo sol, l'aubada enrogintse l'assenyala ja, y, tal com en la naturalesa los cants dels aucells l'anuncian, aixis mateix anuncian la proximitat del esplendor de la nostra renaixensa, los cants dels nostres poetas» (*ibid.*, pàg. 342).

(12) Vicent W. Querol 1885: «Be heu fet (...) al traure de la trencada soca del arbre llemosí eix plansó fort y plé de saba que, conreat ab tan de delit, aixampla ja per tot arreu ses branques florides y plenes de fruyts ensucrats»;

«Lo renaixement de la naturalesa es com un símbol alegre del nostre renaixement. (...) Aixís, si este mes de Maig s'engarlanda ab roses novelles y los rossinyols refilen entre les tendres fulles d'una bona brotada, es perque avans ens ablaniren y fecundaren la terra y netejaren els arbres los vents glaçats de tramuntana, les llargues nits nevades y'ls curts dies plujosos d'un hivern que'ns entrístia» («Museo Balear» 9/15.5.1885, pàg. 327).

(13) Miquel dels Sants Oliver 1897: «L'arbusc s'ha fet arbre; l'arbre es converteix en bosc. Ja no té por del temps; les embestides exteriors només serveixen per posar a prova la profunditat de les arrels, l'espessor del brancatge, la resistència de la soca» (1987, pàg. 88).

(14) Alejandro Pidal y Mon: «... yo creo ver (...) la aurora del porvenir de un nuevo renacimiento, en que (...) se renueven y surjan nuevas auras que vivifiquen la contenida y estancada sangre de la patria» («Museo Balear» 9/15.8.1888, pàg. 325).

(15) «Als qui nos fassen memoria de las ventatjas que porta olvidarla (la llengua, J. B.), direm que á estas ventatjas preferim retenir un sentiment en und recó de nostres pits, y si en aquest sentiment algú hi volgués veurer perills y discordias ó una disminució del amor á la patria comuna, podriam responder (...): » No pot estimar sa nació, qui no estima sa provincia«» (*La Renaixença*, 1984, pàgs. 184s.).

(16) Miquel dels Sants Oliver: «... no creieu que tots els que condemnen l'esperit catalanista, si pensessin com veraders patriotes, s'haurien d'alegrar que a Espanya hi hagués sis, set o vuit Catalunyaes (...)? Quina altra cosa podrien desitjar si es comprengué el verdader camí de la rehabilitació d'Espanya?» (1987, pàg. 90).

(17) Romero Ortiz: «Algúns espíritos coxigosos siguen con receiosa desconfianza o progresivo desenvolvemento dos Xogos Florais. ¿Sabedes por qué? (...) teñen medo que con tais incentivos se aviven os sentimentos de provincialismo, acariñando, en detrimento da integridade da patria, ideas de reparación e de autonomía rexional» (*Pensamento Galeguista* 1983, pàg. 53).

(18) Pidal y Mon: «Otros adversarios más encarnizados y furibundos combaten los Juegos florales, no solo en Galicia sino en todas partes, fundados (...) en que despiertan el espíritu regional es el mayor enemigo de la patria» («Museo Balear» 9/15.8.1888, pàg. 332).

(19) Manuel Murguía: «Nós que o fixemos co noso sangue e con sete sigros de combates, non seremos nunca reos de parricidio; nunca pediremos máis que a liberdade que nos quitáchedes so pretexto de facernos libres. Finxedes creer que tras da palabra autonomía se esconde o feito separatista, mais n' é verdade: sequer non basta decírvolo todos os días, repetirémolo de novo. Non, as distintas entidades nacionaes que hoxe viven aquí baixo un mesmo réximen, non tratan en maneira algunha de sopararse as unhas das outras» (*Prosa galega*, 1976, pàg. 115).

(20) Francesc Gomila: «... sa llengo es fiya d'es gènit d'aquells que l'usan (...). Ses nacions del Nòrt ténen un llenguatge fret, sèrio, lacònich; un llenguatge que sa apropia amb absolut amb aquest caràcte filosòfich y altiu es mateix temps; Fransa, pòble alegre y natural, té una llengo expansiva, tota lleugera, flectible, espontánea; Italia, mare de lo bell, tota sentiment y poesía; té una llengo artística, (...), una llengo casi romántica, sentimental, que respira amor; España, pòble altiu y generós y nòble y valent, té una llengo nacional enèrgica, riquíssima, hermosa, si volèu, però massa susceptible à admetre vèus qu no li son pròpies, vèus que en llòch de prestarlí galanura l'afèan més y més (...). Y sa nòstra llengo que (...) participa de totes ses bònes qualidats de ses demés fiyes de Lacio; es valenta còm es nòstro caràcte, poètica còm es nòstros glosadós, hermosa còm es nòstro cèl, franca còm ses nòstres costums, y espon-tánea còm es nòstros sentiments» («L'Ignorancia» 248/8. 3. 1884, pàgs. 1s.).

(21) Francesc Gomila: «Sa nòstra llengo es molt dolsa, molt cariñosa, plena de dulsura, quant se tracta de poesia; molt enèrgica, molt valenta, quant se tracta de conense (...) mira quin contrast, quin laconisme més valent, quina expressió més cariñosa, quina armonía més natural i més xalesta» (*ibid.*).

(22) Tomàs Forteza: «Amola porque me atraen á ella la nobleza de su origen que jamás ha deslucido, los rasgos de su fisonomía dulce y vigorosa, su riqueza y donosura, el timbre de su voz, grato á sus hijos, que expresa vivamente todas las modulaciones del sentimiento, todas las armonías de la imaginación, todas las formas de la poesía» (1915, pàg. 1).

(23) Pep d'Aubanya: «La nostra llengua mallorquina (...) es un idioma preciós (...). Les qualitats principals que la fan tan bona son que es dolsa, es espresiva, es concisa, es rica, es sonora y apte per expressar qualsevol casta d'afectes, sensacions, idees y sentiments, y té moltes altres qualitats que la fan estimable y digne d'esser conrada» («L'Ignorancia» 16/23.4.1892, pàg. 1).

(24) Constantí Llombart: «Ella reunix en sí totes les ventajoses qualitats de que altres llengües més cultivades blasonen, donchs poques, molt poques li guanyen en ser *dolça ó suau, breu y graciosa*; condicions que li donen singular expressió y la fan una de les més agradables qu'en lo mon se coneixen» (*La Renaixença*, 1984, pàg. 367).

(25) Juan A. Saco Arce: «La lengua gallega, la más dulce y melíflua de cuantas han aparecido en Europa sobre las ruinas del antiguo idioma de Lacio; la lengua gallega, nacida para ser la expresion de los más tiernos sentimientos y de la amable sencillez del cariño doméstico ...»;

«¿No es por ventura esa lengua de tan noble origen como cualquiera de sus hermanas, tan pintoresca y flexible como la primera, dulce y onomatopéica como ninguna?» (1868, pàg. VI).